

Nº

VERBINDING

2

juni 2021

ANALYSE

Hoe de wereld van boeren en burgers na WOII veranderde

VERDIEPING

Maak van je erf één grote lofzang

ZORGBOERDERIJ

Barmhartig werk bij Bartiméus in Langbroek

PAC

Neem tijdig een coach in de arm

Colofon

VERBINDING, JAARGANG 6, NUMMER 2, JUNI 2021

Verbinding is het informatiemagazine van Christen Contact Agrarisch (CCA) en CGMV agrariërs. CCA is een christelijke vereniging van leden die zich met de agrarische sector verbonden voelen. CCA ondersteunt bij het maken van rechtvaardige keuzes, thuis, op het werk en in het bedrijf. CGMV is een vakorganisatie voor christenen waarbinnen agrariërs verenigd zijn. Verbinding verschijnt vier keer per jaar.

REDACTIE
Wiggele Oosterhoff (CCA)
Niels Rook (CGMV)

REDACTIEADRES CCA
Wiggele Oosterhoff
E: wiggele@oosterhoff-consult.nl

KLANKBORDGROEP REDACTIE
Jan Overeem (CCA)
Dick van der Horst (CGMV)
Bert Berghuis (CGMV)

SECRETARIAAT CCA
Graaf van Lyndenlaan 25
3771 JB Barneveld
T: 0342 – 42 41 13
E: info@cca-nederland.nl
W: www.cca-nederland.nl

COVERBEELD
Eelco Kuiken

EINDREDACTIE
Marie Verheij-van Beijnum (CGMV)

SECRETARIAAT CGMV
Hanzelaan 342
8017 JL Zwolle
T: 038 – 42 54 379
E: info@cgm.nl
W: www.cgm.nl/agrariërs

DRUKWERK EN DISTRIBUTIE:
Drukkerij Van Dijk, Meppel

ADVERTENTIES
Eddy Morren
T: 0318 – 25 30 20 of 0623056672
E: info@morrenmedia.nl

VERANTWOORDELIJKHEID

Aan artikelen en rubrieken wordt de grootst mogelijke zorg besteed, maar de ervaring leert dat fouten nooit helemaal zijn te voorkomen. Daarom kan geen verantwoordelijkheid worden aanvaard voor eventueel onvoorziene gevolgen, veroorzaakt door fouten in gegevens die door derden zijn aangeleverd. Standpunten, verwoord in artikelen en interviews door derden, hoeven niet overeen te komen met de standpunten van CCA en CGMV.

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen, of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgevers.

ABONNEMENTEN

U kunt een abonnement op het blad nemen door lid te worden van CCA of CGMV agrariërs (of beide). Op de websites (www.cgm.nl en www.cca.nl) staat hoe u zich kunt aanmelden als nieuw lid. Het lidmaatschap van het CCA kost € 80,- per jaar (€ 75,- bij automatische incasso); bij CGMV agrariërs hangt de contributie af van het inkomen. Ook kunt u een los abonnement nemen voor € 25,- per jaar.

Overdenking

WIE IS JE HOUVAST?

Velen van ons weten waar je je als christen aan vast moeten houden. Je houvast is God, Zijn woord, Jezus Christus! Het is belangrijk om je handen uit te strekken naar iets of iemand om vast te pakken. Als een klein kind in nood is, rent het allereerst naar papa of mama met de handen vooruit en met een blik in de ogen van: pak me vast!

Op de agrarische bedrijven kan zorg zijn, zoals overnameperikelen, financiële nood en andere situaties. Je mag dankbaar zijn als alles voorspoedig verloopt, maar bij zorg schamen we ons om onze hand uit te steken. De handen in het openbaar vooruit te strekken, blijkt lastiger. De omgeving ziet je, wat moeten anderen wel niet denken? En de gedachten die dan opkomen...

Toch kan het bespreekbaar maken van je angsten en zorgen door je hand uit te steken enorm bevrijdend zijn. Een coach of een vertrouwenspersoon kan namelijk hulp bieden bij die uitgestrekte arm. Niet om meteen een pasklaar antwoord te bieden, maar allereerst om de hulpvraag bespreekbaar te maken. Maar we wachten vaak (te) lang om onze hand uit te strekken. Het gebed is een machtig middel en het lukt dan vaak om met God te spreken. In de huiskamer of slaapkamer, waar niemand je verder ziet of hoort. Toch raad ik met klem aan om je handen uit te strekken wanneer er hulp nodig is. En als je dat dan doet, leg dan de zorg eerst in het gebed neer bij God. Daarna mag je je handen uitstrekken om houvast te vragen. En ga dan met God, Hij zal bij je zijn, jou nabij op al je wegen met Zijn raad en troost en zegen.

Jan Overeem/voorzitter CCA

Deze rubriek wordt beurtelings geschreven door Jan Overeem (CCA) en Dick van der Horst (CGMV).

Agenda

Op dit moment worden er door onze verenigingen (nog) geen fysieke bijeenkomsten georganiseerd. We vinden het jammer dat we niet bij elkaar kunnen komen, om elkaar te inspireren en te bemoedigen. Toch gaan de ontwikkelingen snel en kan het zomaar gebeuren dat de overheid de coronamaatregelen gaat versoepelen. Houd te allen tijde onze websites in de gaten voor aankondigingen van bijeenkomsten.

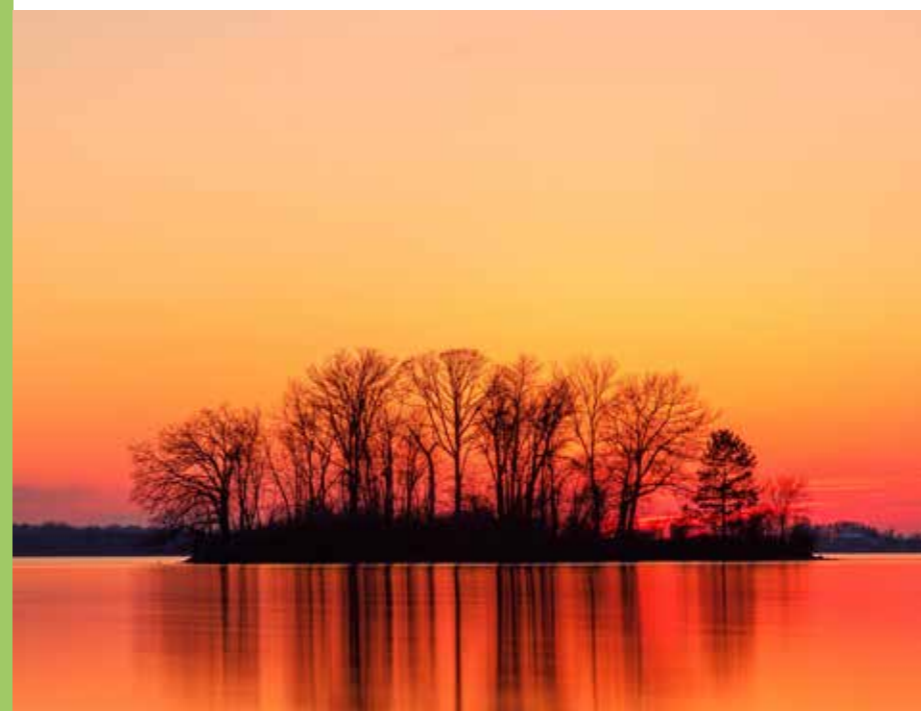
Kijk verder op:

CCA: www.cca-nederland.nl/agenda

GMV: www.cgm.nl/agenda

Inhoud

- 04** HOE DE WERELD VAN BOEREN EN BURGERS NA DE TWEDE WERELDOORLOG VERANDERDE
- 10** ZOEK RUST EN VREDE EN BLIJF ZICHT HOUDEN OP DE SCHEPPER
- 12** OP DE KOFFIE BIJ ZORGBOERDERIJ LANGBROEK VAN BARTIMÉUS
- 16** PASTORALE AGRARISCHE COACHING, WAT HOUDT HET IN?
- 18** RENTMEESTERSCHAP, COLUMN JOCHEM
- 18** BETOOG VAN FILOSOOF GOVERT BUIJS

Redactioneel

Op het moment dat ik dit redactioneel schrijf, is het de week van de duurzaamheid. En puf ik net uit van twee intensieve dagen met als thema 'Aarden' van GroenGelovig, een evenement dat CCA en CGMV onder meer faciliteerden. Kun je groen zijn en gelovig tegelijkertijd? Ik denk het wel. Het mooie was dat er boeren aanwezig waren die zodanig werden geïnspireerd dat zij een begin willen maken om hun bedrijf te nog meer te vergroenen en te verduurzamen.

Dit nummer van Verbinding staat in het teken van 'people' en rentmeesterschap. Jan de Groot beschrijft in zijn prachtige analyse hoe de wereld van boeren en burgers na de Tweede Wereldoorlog veranderde – en hoe zij elkaar ook kwijtraakten. Het is zaak dat boeren en burgers elkaar weer meer gaan vinden. Het mag niet zo zijn dat kinderen niet meer weten waar melk en honing vandaan komen.

Op de cover staat een foto van Lizzy en Timo, die beiden op Zorgboerderij Langbroek werken met slechtzienden en blinden. Freelancer Eelco neemt ons mee naar deze locatie waar de barmhartigheid van Bartiméus wordt uitgedragen. Hendrik is een van de veertig cliënten die dagelijks op de zorgboerderij werken. Hij voelt zich er helemaal op zijn plaats. 'Ik werk hier al sinds 2002 en ik wil hier nog heel lang blijven.'

De zomer komt eraan en we hopen dat de coronamaatregelen verder zullen worden versoepeld zodat we elkaar op termijn weer kunnen spreken. Na een lang en koud voorjaar is dan toch de warmte komen binnendrijven, waar we van mogen genieten. Ik wens u met dit zomernummer veel leesplezier toe.

Niels Rook/directeur CGMV

HOE DE WERELD VAN BOEREN EN BURGERS IN ZESTIG JAAR TIJD IS VERANDERD

Mijn moeder is boer

‘Mijn opa was boer’, kunnen veel mensen zeggen. ‘Mijn vader was boer’, kunnen minder mensen zeggen. ‘Mijn vader is boer’, begint zeldzamer te worden. Maar let op, er komt een generatie aan die kan zeggen: ‘Mijn moeder is boer’. Wat zegt dit over de landbouw?

Tekst: Dirk de Groot Beeld: Karla Leeftink

In voorgaande nummers ging het over economie (profit) en ecologie (planet). Dit keer staat de ethiek (people) centraal, met name de ethische waarden waardoor men zich laat leiden. Wat was de afgelopen zestig jaar leidend voor planet en profit en people? Wat is de purpose (brede betekenis voor de leefomgeving) van de landbouw?

OPA VERTELT

Mijn ouders trouwden in december 1957. Het betekende dat mijn moeder haar wens om verpleegster te worden opgaf om boerin te worden. Mijn vader was de enige zoon en vanzelfsprekend de opvolger, daarom was hij naar de landbouwschool gegaan. Of hij misschien iets anders wilde worden dan boer was niet aan de orde. Mijn vader had één zus. Zij werkte graag op de boerderij en niets was haar te veel. Maar dat zij naar de landbouwschool zou gaan, was niet aan de orde. Ze moest maar een vak leren en in ieder geval in afwachting van een huwelijk het huishouden leren. Zolang ze kind was mocht ze ‘achter’ meehelpen, op den duur werd haar te verstaan gegeven dat haar taken ‘voor’ lagen.

Mijn ouders werden op de dag van hun huwelijk de bewoners van de boerderij. Mijn grootouders verhuisden die dag naar een burgerwoning aan de andere kant van het dorp. De volgende ochtend om half zes rammelde mijn opa aan het slaapkamerraam van de pas gehuwden: uit bed, melkenstijd! In 1959 ben ik geboren, als oudste zoon in wat een groot gezin zou worden. Omdat in onze familie geen eerstgeboorterecht gold en ik goed kon leren, kwam ik niet in aanmerking om de boerderij over te nemen. Wie

goed kan leren, moet liever wat anders gaan doen dan de boerderij. Dat was de ongeschreven regel. Dit is hoe het veertig-zestig jaar geleden ging en het zegt iets over de (boeren)ethiek in die tijd. Dat gaat nu wel anders, tegenwoordig zijn steeds meer bedrijfsopvolgers hbo'ers.

ONTWIKKELING

Na de Tweede Wereldoorlog kwam de ontwikkeling van de landbouw op gang. Vanaf dat ik me als kind kan heugen was er een melkmachine, maar ik weet nog goed dat mijn vader met paard en wagen naar het land ging om de koeien te melken. Er kwam een trekker en machines voor het landwerk en de voederwinning en de stallen werden groter. Ik ging in het dorp naar school. In de klas kwam zeker een kwart van de kinderen van de boerderij. Er waren slimme jochies bij, dus we fietsten dagelijks met een groepje van zes boerenjongens naar de naburige stad en het atheneum.

Dat was best een cultuurschok, een mix van stadse en boerenkinderen in de klas. Wat ik nu soms hoor van ‘boerenkinderen’ is dat ze op de havo de enige in de klas waren die van de boerderij kwamen. Studeren op een agrarische hogeschool wordt dan al snel als een warm bad ervaren: eindelijk klasgenoten die weten wat er thuis speelt en daarover mee kunnen praten. De klasgenoten met wie ik naar de middelbare school fietste, konden zeggen dat hun vader boer was. Onze kinderen moeten het houden bij ‘mijn opa was boer.’ En onze kleinkinderen hebben een opa die burger is. Dit zegt veel over hoe de wereld van de boer en de burger in zestig jaar is veranderd.

Steeds meer boeren beginnen zich te realiseren dat ze meer tegen de natuur aan het strijden zijn dan dat ze met de natuur samenwerken.

BOER EN BURGER

De verhouding tussen boeren en burgers in de afgelopen zestig jaar kan getypeerd worden door ontvlechting en vervreemding. Waar boeren voorheen de gemeentepolitiek en het dorpsleven droegen, zijn het nu forenzen, die graag op het platteland wonen en hopen dat de rust en de ruimte blijven zoals het was toen ze er kwamen wonen. Dat is lastig voor de paar boeren die er nog zijn in de streek. Hun bedrijven zijn te groot en te druk om nog gemeenteraadslid of wethouder te kunnen worden en hun uitbreidingsplannen worden met argusogen bekeken door de burgers en buitenlui die nu de plaatselijke politiek aanvoeren.

Veel boeren zijn gestopt. Aan het riviertje waar wij woonden, waren veertig jaar geleden minstens twintig actieve melkveebedrijven. Momenteel zijn dat er nog een stuk of vijf. De gebouwen staan er nog en worden bewoond door koopkrachtige burgers, maar het land is aan de buurman verkocht. Dat levert een nieuw spanningsveld op. Wie dure grond koopt, moet uitbreiden om het inkomen op peil te houden en de rente en aflossing te kunnen betalen. Grotere bedrijven en intensievere bedrijfsvoering veranderden ook het landschap. Dat verklaart veel over hoe de wereld van de boer en de natuur in zestig jaar veranderd is.

BOER EN NATUUR

Aangevuurd door input van kunstmeststoffen, krachtvoer, fokkerij en veredeling, verbeterde dier- en gewasgezondheidszorg, mechanisatie en later automatisering en digitalisering, is

de Nederlandse boer een voorbeeld in de wereld geworden van efficiëntie en kwaliteit. Van overal komt men kijken hoe de boeren hier dat toch doen. We roemen de exportpositie van onze landbouw, maar misschien is ons beste exportproduct wel de Nederlandse boer. Al zestig jaar vertrekken boeren die hier tegen grenzen van regels en ruimte aanlopen naar het buitenland. De boeren die blijven, richten zich op grotere productie en meer arbeidsgemak. Dat leidde tot ruilverkaveling, grondverbetering, peilverlaging, beregening, hoogproductieve dieren en planten. Boeren zijn toppers in het managen van biologische processen op het scherpst van de snede, met alle nadelen van dien.

Steeds meer boeren beginnen zich te realiseren dat ze meer tegen de natuur aan het strijden zijn dan dat ze met de natuur samenwerken. De meeste boeren hebben geen of weinig invloed op hun verkoopprijs, dus moeten ze het zoeken in schaalvoordelen en arbeidsproductiviteit. Als dat een doodlopende weg dreigt te worden zou je het bedrijf 'natuur-inclusiever' willen maken, maar hoe krijg je het gefinancierd en hoe krijg je er een inkomen uit? En voor christelijke boeren ligt Spreuken 12:10 - "De rechtvaardige kent het leven van zijn vee" - of Jesaja 24:24-29 - "Zijn God onderwijst hem (de boer) over de juiste wijze..." - na aan het hart, maar hoe maak je dat concreet op je bedrijf als je er nauwelijks van leven kunt?

Nooit in de geschiedenis zijn zo weinig boerenbedrijven verantwoordelijk geweest voor zoveel voedsel en zoveel leefomgeving. Dat leverde een nieuw spanningsveld op: de boer is anoniem en zijn product is anoniem. Dat zegt heel veel over hoe de wereld van de boer en de consument in zestig jaar veranderd is.

BOER EN AFZETMARKT

In de supermarkten ligt het bewerkte en verpakte voedsel, waarvan de Nederlandse herkomst meestal niet zichtbaar is. De consument wordt gelokt met aanbiedingen en lage prijzen. Niet zelden voor prijzen waar de boer van denkt: 'Had ik daar maar een stukje van kunnen krijgen.' Niet vreemd dat boeren op zoek zijn naar rechtstreekse verkoop voor prijzen, die zowel voor boer als consument aantrekkelijk zijn. Kopen bij de boer was vroeger gewoon. Aan de kade van de rivier voor onze boerderij bivakkeerden zomers 'bootjesmensen'. Die kwamen dagelijks hun melk en hun eieren halen. Dat was gezellig en het was een extraatje. Maar met een stalletje aan de weg of op de

weekmarkt verkoop je niet je hele oogst. Dus nemen boeren initiatieven om hun producten te verwaarden en aan de man te brengen of ze gaan andere diensten aanbieden.

Maar boeren merken ook dat voor multifunctionele landbouw andere competenties nodig zijn dan voor productielandbouw. Het gaat om de ontwikkelruimte die je ervaart als ondernemer. Overheid en burger zeggen: beste boer, jij bent ondernemer, dus we behandelen je als ondernemer. Veel boeren zijn ondernemend geworden, maar merken dat het risico van de prijs, de regelgeving, de investeringen, het weer, op hen worden afgewenteld door de toeleverende en de afnemende industrie.

Klagen over de burger die het hoogste wil maar als consument voor de laagste prijs gaat, is terecht. Maar de boer die klaagt over de prijs moet zich afvragen of hij nog het goede product en de goede afnemer heeft. De burger die klaagt over de landbouw moet zich realiseren dat je het systeem waar je van koopt in stand houdt. De boer die anders boeren wil, heeft de vraag: wie wil dit hebben en hoe verdien ik hier een inkomen mee? Voor de consument, die anders eten wil, is de vraag: waar geef ik mijn geld aan uit en stimuleer ik de import of steun ik de boeren uit Nederland? Welke waarde hechten wij aan een duurzaam landbouw-voedselsysteem? Wat hebben we daarvoor over en welke ethische en financiële keuzes durven we te maken als boeren, consumenten en overheden voor een volhoudbaar landbouw-voedselsysteem?

LANDBOUW- EN VOEDSELETHIEK

Veel boeren voelen zich onvoldoende gerespecteerd en gewaardeerd voor hun inspanningen voor de voedselvoorziening, de natuur en het milieu. De CO2-opslag in bodem en gewassen zijn onbetaalde maatschappelijke baten, die niet

Vrouwen willen de landbouw van brede betekenis laten zijn voor de leefomgeving.

in de prijs van landbouwproducten verwerkt zijn. Dit geldt ook voor extra inspanningen voor het in stand houden van de natuurwaarde op de weilanden en de akkers en het cultuurlandschap in de regio. Het fraaie landschap en prachtige natuur, waar iedereen graag doorheen fietst in de vakantie, maar niets voor betaald aan de rechthebbenden. Nadenken over wat anders moet en wat ethisch verantwoord of wenselijk is, is belangrijk. Boeren vragen zich af wat voor boer ze willen zijn en welke duurzaamheidsprestaties ze leveren. Hoe ze kunnen omgaan met de spanningsvelden en uitdagingen van economie en ecologie, van natuur en landbouw.

Burgers vragen zich af wat hun bijdrage is aan de duurzame landbouw, maar ze leven in ethische bubbels en leven met frames over de landbouw, het houden van dieren, het eten van zuivel en vlees. Boeren onderling verschillen van mening over wat goede landbouw is. Burgers onderling verschillen van mening over wat goed voedsel is. Burgers en boeren en politici bestoken elkaar in de media met hun meningen. Onder de boeren zijn de zuilen van vroeger (CBTB, KNBTB, KNLC) vervangen door de verenigingen van gelijkgestemden (Agractie, BoerenNatuur, Caring Farmers,

FarmersDefenceForce, etc). En er verandert nog iets in de sector. We zien het al een jaar of tien gebeuren op de agrarische scholen en op de bedrijven. Boerendochters willen het bedrijf overnemen en krijgen die kans. Vrouwen, die buiten de landbouw opgeleid zijn, treden door hun huwelijk toe tot de landbouw, maar houden hun baan of bouwen die uit binnen het bedrijf. Deze vrouwen willen de landbouw van brede betekenis laten zijn voor de leefomgeving (purpose) en zetten hun talenten in voor planet, profit en people in de landbouw. Wie weet wat de vrouwen en dochters van boeren nog teweeg zullen brengen in de sector. Inspirerende voorbeelden genoeg. Boeren (m/v) die oog hebben voor de brede betekenis van het boerenbedrijf voor de leefomgeving en daar naar handelen, geven metterdaad vorm aan de toekomst van de landbouw. Daar zal geen burger of overheid tegen zijn!

Dirk de Groot is docent economie/ bedrijfskunde en instroom-coördinator & studie-adviseur aan Aeres Hogeschool Dronten.

Het beste dichtbij

ABZ Diervoeding

Postbus 5, 3860 AA Nijkerk |
www.abzdiervoeding.nl | info@abzdiervoeding.nl

Kantoor Nijkerk

Westkadijk 4 | Telefoon: 033 422 15 10 |
Fax: 033 246 07 72

Kantoor Eindhoven

Hastelweg 159 | Telefoon: 040 238 07 77 |
Fax: 040 238 07 80

Kantoor Stroobos

Groningerstreek 20 | Telefoon: 0512 35 12 81 |
Fax: 0512 35 22 76

De maat in agro techniek

www.boonagro.nl

WILT U ADVERTEREN? BEL EDDY MORREN!

TEL 0318-253020 / 06-23056672

E-MAIL: INFO@MORRENMEDIA.NL

WWW.MORRENMEDIA.NL

KORTE BERICHTEN

CCA-bestuur keurt jaarverslag 2020 goed

Op de vergadering van donderdag 27 mei 2021 heeft het bestuur het inhoudelijke jaarverslag 2020, geschreven door Wiggele Oosterhoff, vastgesteld. Dit jaarverslag is op de website van CCA te lezen. Tekst: Wiggele Oosterhoff

De kascommissie 2020, die bestond uit Evert Blaauwendraad en Henk Dekker, heeft de financiën van 2020 gecontroleerd. De commissie heeft een positief rapport uitgebracht aan het bestuur. Vanwege de coronabepalende maatregelen kon er in 2021 geen voorjaarsvergadering plaatsvinden. Daarom is in de vorige CCA-Nieuwsbrief geschreven dat CCA-leden in de gelegenheid werden gesteld om, indien ze dat wilden, na 15 maart de financiële stukken bij Arie van der Vliet op te vragen. Geen van de leden maakte van deze gelegenheid gebruik of stelde vragen over het financiële verslag van 2020.

Op de vergadering van donderdag 27 mei 2021 heeft het bestuur het financiële jaarverslag 2020 en de begroting van 2021 vastgesteld. Ook heeft het bestuur Arie van der Vliet (administratie) en Jouk Dunnink (penningmeester) decharge verleend voor het gevoerde financieel beleid in 2020.

Groen geloven valt in goede aarde

Eind mei dit jaar vond voor de tweede keer het christelijke event GroenGelovig plaats, vanwege de coronabepalende gebeurde dat geheel online. Net als de eerste keer, in 2019, droegen CGMV en CCA ook nu actief bij om GroenGelovig tot een succes te maken. Tekst: Wiggele Oosterhoff

Het thema van Groen Gelovig was 'Aarden'. CCA en CGMV agrariërs namen een webinar over 'de bodem' voor hun rekening en dat werd maar liefst door vijftig mensen bezocht. Op vrijdagavond 28 mei en zaterdag 29 mei werd het online programma door honderden deelnemers gevolgd. Daaruit blijkt dat het thema 'groen geloven' leeft en de reacties op de manifestatie waren dan ook overwegend positief.

Jan den Boer en Peter Slingerland

Jan den Boer is na drie periodes formeel aftredend als bestuurslid en vicevoorzitter. Jan is ook coördinator van Pastoraal Agrarische Coaching (PAC) en doet daar ook zelf veel werk in. Daarom vinden het bestuur en Jan den Boer zelf het belangrijk om 'goed met elkaar verbonden' te blijven. Tekst: Wiggele Oosterhoff

Het bestuur besluit dat Jan den Boer vanwege zijn rol als coördinator PAC, als 'adviseur bestuurslid' voor onbepaalde tijd wordt toegevoegd aan het CCA-bestuur. Ook hier geldt dat het bestuur dit normaliter op de voorjaarsvergadering zou hebben gedeeld met de leden. Nu deelt het bestuur dit schriftelijk mee. Wanneer u bezwaar wilt maken tegen de benoeming van Jan den Boer als 'adviseur bestuurslid' dan kunt u dat uiterlijk 1 juli 2021 kenbaar maken bij de voorzitter Jan Overeem (jaovereem@gmail.com).

Peter Slingerland draait vanuit Gouda al een tijdje mee in het landelijk bestuur, maar hij is formeel nog niet benoemd. Dat zou normaliter ook in de voorjaarsvergadering gebeuren. Het bestuur besluit om Peter Slingerland te benoemen als bestuurslid. Ook ten aanzien van de benoeming van Peter Slingerland in het bestuur geldt, dat als u tegen deze benoeming bezwaar wilt maken, u dat uiterlijk 1 juli 2021 kenbaar maken bij de voorzitter Jan Overeem (jaovereem@gmail.com).

VERDIEPING

ZOEK RUST, VREDE EN ZICHT OP DE SCHEPPER

‘Waar doe ik het eigenlijk nog voor?’ Een vraag als deze kan je als boer behoorlijk bezighouden, je ligt er wakker van.. Je hebt net geïnvesteerd in een nieuw luchtverversingssysteem en dan worden er weer nieuwe eisen gesteld. Tekst: M. van Reenen Beeld: Karla Leeftink

Je dacht dat je de boekhouding goed rond kon krijgen, totdat blijkt dat je wéér nieuwe rechten moet opkopen om door te kunnen. Je had juist wat goodwill gekweekt bij burgers en dan komt er weer zo’n onderzoeksrapport, waarin de landbouw in een negatief daglicht wordt gesteld. En als je dan over je land loopt en je ziet inmiddels dichtbij het distributiecentrum opdoemen... Of de gemeente heeft je grond aangewezen voor een zonnepark, of het lukt niet de bedrijfsopvolging te regelen... kortom: je vraagt je af hoeveel jaar je deze grond nog verzorgen mag. Nou, dan dus deze vraag. Een vraag waar je soms geen antwoord op weet.

ANTWOORDEN

Natuurlijk zijn er wel antwoorden. Laat ik beginnen met antwoorden die tekortschieten. Je zou kunnen werken voor een royaal inkomen, zodat je het er ruim van nemen kan. Maar dat is voor de gemiddelde boer ondenkbaar en in elk geval bevredigt het niemand (Pred. 1:8). Als je het dan niet doet om het er zelf van te nemen, doe je het dan om je nageslacht een mooie erfenis na te laten? Ook dat is niet voor iedereen weggelegd, en ook dat biedt nooit een bevredigend antwoord, lees Psalm 49. Wat dan, doe je het dan maar omdat je toch wat moet doen, voortploeteren zonder nog na te willen denken? Dan wordt je ziel afgestompt, dan word je een machine. Diep vanbinnen blijft die vraag onbeantwoord liggen: ‘Waar doe ik het voor?’

TROTS OP DE BOER?

Zo’n afgestompt leven kan de weg niet zijn. Dan maar liever een trots leven, toch?

‘Trots op de boer’ valt nu overal te lezen. Nederlandse boeren voeden de wereld. Is dát het? Misschien een beetje, maar eerlijk is eerlijk: ‘de wereld’ is onpersoonlijk, de hele wereld voeden lukt ook ons niet en als we echt maximaal willen produceren, gaan natuur en landschap eraan. Je voelt misschien trots als je in de ‘Boerderij’ de cijfers leest of als je naar je efficiënte voersystemen kijkt, maar je boerenhart voelt een bepaalde leegte. Onvoldaanheid. Schuldbesef soms: is dit nu overgebleven van de boerderij van mijn voorgelacht, ben ik als boer onderdeel van een multinational geworden?

RUST VINDEN

Waar komt die leegte vandaan? Augustinus schreef: ‘U hebt ons naar U toe geschapen, en onrustig is het hart,

totdat het rust vindt in U.’ Ieder mens kent de leegte van God kwijt te zijn. Ieder mens probeert die leegte op te vullen en er zodoende minder last van te hebben. Maar er is geen opvulling buiten God. Dat geldt voor ons mens-zijn, en dus ook voor je boer-zijn. Rust vinden in God, de Schepper, Die ons geschapen heeft, opdat we ons in Hem zouden verblijden. De Verlosser Die ons wil redden, opdat we vrede met Hem zouden kennen. Hier ligt de basis en het doel.

VREDE ZOEKEN

Zoek vrede met God (Matth. 6:33). Onderzoek je hart of je echt het eigendom van Christus bent. Zo niet, dan heeft dat prioriteit. En zo wel, dan heeft het dagelijks opnieuw prioriteit. Een boer die eerst bij Hem op bezoek geweest is, leeft anders. Paulus zegt dat zijn leven Christus is (Filipp. 1:21), hoe het ook gaat. En zijn sterven winst. Ten diepste maken dan de marktprijzen niet meer uit, net als de vraag of je genoeg geld overhoudt om op vakantie te gaan (wie gerust leeft heeft minder vakantie nodig). En zelfs de vraag of je bedrijf wel blijft voortbestaan. ‘Hetzij dat wij leven, hetzij dat wij sterven, wij zijn des Heeren’ (Rom. 14:8). Dat is de meest ontspannende gedachte die er bestaat.

ZICHT OP DE SCHEPPER

Zoek zicht op God als Schepper. Als het over prijzen, ontwikkelingen en wetten

gaat, hoor ik boeren vaak klagen. Maar als ik met hen bij een nuchter kalf sta, over het land kijk waar de kieviten buitelen of naast de akker waar de eerste maïs boven de grond verschijnt, merk ik iets van dat oude gedicht: ‘Hoe genoeglijk rolt het leven des gerusten landmans voort.’ Daar doe je het toch voor? Echter, ook dit staat onder druk. Natuurgebieden verdrijven de landbouw, landbouw verdrijft de natuur. Als hij niet oppast, zit een boer meer achter de computer dan tussen zijn vee. De groei van gewassen wordt op de millimeter gereguleerd. Het vraagt naar mijn vaste overtuiging inspanning om in deze tijd vee, gewas en natuur als schepping te blijven zien. Praktisch, maar ook geestelijk. Een klein kind getuigt van Gods grootheid (Psalm 8:3), en zo kan ook een klein stukje schepping, zelfs in de verdrukking, worden tot een venster op Hem.

WIJS OP HEM

Zoek om je rijkdom te delen. Waardering van de samenleving? Voeden van de wereld? Dat is allemaal onpersoonlijk en daarom onbevredigend. Maar met het oog op God dienstbaar zijn aan je naaste, dát maakt dat je niet voor niets op deze wereld bent. ‘Wie geeft wat hij heeft, is waard dat hij leeft’. Deze uitspraak is een beetje plat, maar er valt een Bijbelse draai aan te geven. En een christenboer heeft veel! God als Verlosser. Zoek naar mogelijkheden om over Hem te spreken bij hen die op het erf komen. Zelfs als de bank met een slechtnieuwsgesprek komt; net zoals een patiënt die van een dokter een ernstige boodschap krijgt het kan doen: vertellen waarom hij daaronder rustig kan zijn. God als Schepper. Zoek naar mogelijkheden om anderen op Hem te kunnen wijzen.

Maak van je erf een groot schilderij, tot eer van de Schepper.

BOERENERVEN GAAN OPEN

Vanouds zijn boeren best wel op zichzelf gericht, daar komt de laatste tijd wat verandering in; boerenerven gaan open. Dat lijkt mij heel goed! Zó veel mensen groeien ver van de natuur, ver van de bodem, ver van schepping en afhankelijkheid op. Kun je ze iets laten zien? Niet allereerst hoe innovatief de Nederlandse landbouw is, maar hoe groot de Schepper is. Een boerderij waar vee de ruimte krijgt om dier te zijn en waar de natuur echt een plekje mag innemen – zo’n plaats kan tot een groot schilderij worden. Misschien dat veel passanten nog niet direct de relatie met de Schepper leggen, maar alleen al de rust die er vanuit mag gaan, kan hen goed doen. Hopelijk mag je veel hebben. Niet uitgedrukt in land of opbrengst allereerst, maar in genade en vrede. Dan heb je veel om voor te leven.

Ds. M. van Reenen is predikant van de Hersteld Hervormde Gemeente van Oldebroek-’t Harde.

Wie? **Bartiméus, christelijke organisatie voor mensen die slechtziend of blind zijn**

Waar? **Langbroek**

Wat? **Zorgboerderij**

De barmhartigheid van Bartiméus in een wereld zonder zicht

Hendrik (58) zit aan een lange tafel. Hij is bezig nietjes uit vellen papier te peuteren om de niet-loze vellen in een bak te gooien, bestemd voor een fabriek die het papier recyclet. Hendrik is zo goed als blind, verstandelijk beperkt en cliënt bij zorgboerderij Langbroek van Bartiméus bij Doorn. 'Ik heb een leuke baan.' Tekst en beeld: Eelco Kuiken

Zorgboerderij Langbroek, die sinds 1982 bestaat, maakt deel uit van Bartiméus. De christelijke organisatie is er sinds 1915 voor mensen in Nederland die slechtziend of blind zijn. Met 1800 medewerkers en 800 vrijwilligers stelt Bartiméus alles in het werk om mogelijk te maken dat mensen met een visuele beperking het leven kunnen leiden dat bij hen past. De zorgboerderij in Langbroek is één van de vele locaties in ons land. Hier komen mensen die ook nog eens een verstandelijke beperking hebben. Een eigen busdienst haalt de cliënten op en brengt ze ook weer terug.

PRIKKELARM WERK

Hendrik is één van de veertig cliënten die dagelijks op de zorgboerderij werken. Sommigen hebben één op één-begeleiding en werken prikkelarm, anderen hebben dat niet nodig. De ene cliënt zit ingetogen te werken, versnippert papier of verscheurt karton, een ander murmelt wat in zichzelf en weer een ander heeft het hoogste woord. Het is een samenleving in het klein. De ene dag is Hendrik doende met papier, de andere dag voert hij koeien of werkt hij in de kas of de moestuin of bij de geiten, konijnen of vogels. Een aardige klus is ook het brood verkruimelen dat de zorgboerderij krijgt van bakkers en supermarkten in de buurt. Het wordt gedroogd, verkruimeld en aan de dieren gevoerd. Dat is best een leuke job, vindt Hendrik. 'In je mond steken is er niet bij. Veel te droog. Brrr. Liever een taartje.'

AFWISSELEND

Elke dag is er een andere indeling en dat houdt het bestaan op de zorgboerderij afwisselend en uitdagend. Dat geldt ook voor de elf medewerkers, die pas in het ochtendoverleg te horen krijgen waar ze dit keer weer zijn ingepland. Alles in overleg natuurlijk. Eén van hen is coördinerend begeleider Lizzy de Jong (32). Ze werkt al zes jaar op Langbroek

en net als cliënt Hendrik geniet ze elke dag van de mensen, van het werk en van de sfeer. 'Ik werkte bij de politie, ik was veiligheidsdeskundige en ik maakte analyses. Toch liet ik mij omscholen en dat had alles te maken met mijn broer. Hij was gehandicapt en kon niet praten, maar was wel zeer intelligent. Hij zat opgesloten in zijn eigen lichaam om het zo te zeggen. Mijn broer overleed een paar jaar geleden, maar hij was dé grote inspiratie voor mij om in de zorg te gaan werken. Dat was de beste keus die ik ooit heb gemaakt. Het geeft een goed gevoel om wat voor deze mensen te kunnen betekenen, om ze te helpen een zinvol leven te leiden. Dankzij mijn broer. Dat vind ik mooi. Zo is hij er toch nog.'

CHRISTELIJK

Bartiméus is een christelijke organisatie. Lizzy is echter niet gelovig. Kan dat? 'Dat maakt hier niet uit. Ik heb er respect voor en ik draai mee. Ook de cliënten en de vele vrijwilligers hoeven die achtergrond niet te hebben. We zijn er voor iedereen. Hier proberen we niet te vloeken, geen grove taal te gebruiken en we bidden en danken bij het eten. Dat doen de cliënten vaak zelf. Dan zeg ik: 'wie wil het gebed doen?' En dan steekt iemand zijn vinger op. Het 'Onze Vader' gaat soms over tafel, maar vaak is het ook van: 'Jezus, bedankt voor de aardappelen' of 'Here zegen dit lekkere eten, amen.' Het is allemaal prima. Als een cliënt het lastig vindt, helpen wij hem of haar daarbij. Ook als niet-gelovige is dit een fijne werkplek.'

Timo: 'Ik beschouw het als mijn roeping mij voor deze mensen in te zetten.'

EIGEN WINKEL MET TOPVLEES

Even later vinden we Hendrik terug bij een maalapparaat waar hij gepassioneerd walnoten in gooit. Knarsend gaan ze door de raderen. De noten zijn door een andere cliënt van hun harde jasje ontdaan. Ze gaan later in een pers om er olie van te maken, die in een winkel op het terrein wordt verkocht aan mensen uit de buurt, die maar wat graag de zorgboerderij bezoeken. De kwaliteit van zaken als jam, olie, groente, fruit, maar ook vlees van de beesten is helemaal top. Via een houten strip langs de muur weet Hendrik precies waar hij naartoe moet. Het pand en de buitenboel zijn zo ingericht dat blinden en slechtzienden zich probleemloos kunnen verplaatsen.

GELOOF EN NAASTENLIEFDE

De meeste mensen kennen het Bijbelverhaal van Bartiméus wel, de man naar wie de organisatie is vernoemd. Bij de poort van Jericho zit op een dag een blinde man, Bartiméus. Bij het naderen van Jezus roept hij luid en laat hij zich door niemand tegenhouden. Christus vraagt: 'Wat wilt gij, dat ik u doen zal?' Bartiméus antwoordt: 'Mijn Heer, dat ik ziende worde!' Waarop Jezus zegt: 'Ga heen, uw geloof heeft u behouden.' 'En terstond werd hij ziende en volgde Hem op de weg', staat er in de Bijbel. Het is een prachtig verhaal en het geeft precies de twee poten aan waar Bartiméus op stoelt, namelijk geloof én naastenliefde. Genezen kan alleen Jezus, maar mensen begeleiden om ze een mooi leven te bieden, dát kan wel.

ROEPING

Dat doet Timo Westland (26). Hij is sinds tweeënehalf jaar begeleider op Langbroek. Net als zijn collega Lizzy heeft ook hij een persoonlijke reden om te werken met slechtzienden. 'Mijn vader is slechtziend. Hij heeft ook veel te maken met Bartiméus. Met hulp kan hij een prima leven leiden. Daar ben ik

trots op. Het was voor mij vrij logisch om dit te gaan doen. Ik ben christen en ik beschouw het als mijn roeping om mij voor deze mensen in te zetten. Ik vind het een eer dat ik dit mag doen. Veel slechtzienden worden in de samenleving toch een beetje over het hoofd gezien, weet ik uit ervaring. Hier is dat niet zo. In mijn werk wil ik Jezus navolgen, iets voor mijn medemens doen. Ik wil liefde geven, maar ik krijg ook veel liefde terug van deze cliënten. Ik heb het ontzettend naar mijn zin. Ik hoop hier nog heel lang te blijven.'

VOETSTAPPEN

Timo en Lizzy, twee zienden in een duistere wereld, waarin ze het licht brengen. Beiden hebben ze hun plek gevonden. Wie met het duo door het pand of de buitenruimte loopt, valt soms van de ene verbazing in de andere, want de cliënten weten vaak aan de tred van de medewerker om wie het gaat, zonder dat er wat gezegd wordt. Oogcontact ontbreekt en dus zijn andere zaken heel belangrijk. 'Hallo Lizzy', klinkt het als ze

langs iemand loopt die brood aan het verkrumelen is. Bij Timo geldt hetzelfde. Zijn voetstappen zijn herkenbaar en vertrouwd in een wereld zonder zicht.

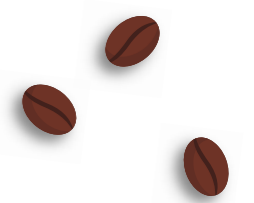
ZINVOL

Hendrik zit ondertussen in de kantine van een kopje koffie te genieten. Na zijn harde werk met het papier en de noten is hij daar wel aan toe. Een grote glimlach plooit zijn gezicht. De ogen, die niks zien, staan blij. Elke dag is anders, elke dag heeft Hendrik het naar zijn zin en heeft hij het gevoel zinvol en vooral ook leuk bezig te zijn. Hij ziet slecht, maar zo gaat het prima. 'Ik werk hier al sinds 2002 en ik wil hier nog heel lang blijven.'

De naam Hendrik is niet de echte naam van de cliënt in de reportage. Wegens privacy kreeg hij een gefingeerde naam.

Lizzy: 'Ook als niet-gelovige is dit een fijne werkplek.'

PASTORALE AGRARISCHE COACHING

EEN VERTROUWENSPERSOON IN DE ARM

Steeds meer boeren en tuinders nemen een coach in de arm. Net als veel andere mensen trouwens. Pastorale Agrarische Coaching is een belangrijke activiteit van Christen Contact Agrarisch. Vertrouwen is een belangrijk aspect bij coaching. Wat in vertrouwen is besproken, wil je liever niet op straat zien liggen. In dit artikel proberen we op basis van ervaring en met respect iets over Pastorale Agrarische Coaching te delen. Tekst: Wiggele Oosterhoff en Jan den Boer

Vaak wachten boeren en tuinders lang voordat ze iemand om hulp bellen. Ze zijn als ondernemers gewend om problemen zelf op te lossen. Ze voelen zich baas op eigen erf. Ze willen zelf beslissen welke kant het met het bedrijf op moet. Deze autonomie maakt dat boeren vaak pas om hulp vragen als de nood behoorlijk hoog is. Een zinnetje als 'zo kan het niet langer' hoort Jan den Boer vaak langskomen wanneer iemand hem met een hulpvraag opbelt.

Hulpvragers in de agrarische sector vinden 'feeling' met de agrarische sector en het boerenbedrijf belangrijk. Bij Pastorale Agrarische Coaching, Zorg om Boer en Tuinder (ZOB) en andere agrarische coaches, blijkt steeds weer dat boeren en tuinders niet snel een eigen pastor (dominee of ouderling) vragen. 'Die weet niet wat er op het boeren erf of aan de keukentafel speelt', wordt er dan gezegd. In kerkelijke gemeentes op het platteland kan een ouderling ook een collega-boer zijn. Bij een collega je nood klagen, ook al is hij of zij ouderling of diaken, dat doe je niet zo snel. Kortom: een (pastorale) agrarische coach wordt niet zomaar gebeld.

OPVOLGING

Veel hulpvragen concentreren zich rond de bedrijfsopvolging. Jan den Boer krijgt weleens het gevoel dat de geschiedenis zich herhaalt of juist stilstaat. Soms lijkt de bedrijfsopvolging van nu een kopie van de vorige, zo'n dertig jaar geleden. Of men wil juist het tegenovergestelde om de problemen van toen te voorkomen.

Problemen rond bedrijfsopvolging zijn vaak terug te voeren op allerlei veranderingen die niet of onvoldoende zijn verwerkt. Een volgende generatie krijgt partners en kinderen met eigen ideeën over leven, wonen en werken. Is daar ruimte voor binnen de familie en het bedrijf? Datzelfde geldt voor ontwikkelingen in de samenleving en in de keten waarin je opereert. Ontwikkel jij jezelf en je bedrijf? Blijf je bij de tijd of blijf je bij het oude en vertrouwde? Daar horen hele persoonlijke

Bidden is een mooie manier om problemen samen van je af te praten.

vragen bij over karakters van partners en familieleden, die wel of niet bij elkaar passen. Over de manier van samenwerken en communiceren. Bij de bedrijfsopvolging komen al dit soort vragen ineens bij elkaar op tafel. Als die daarvoor onvoldoende zijn besproken, kan het zomaar tot problemen leiden. Het advies is daarom: schakel een (pastorale) coach niet pas in als het moeilijk wordt, doe dat eerder. Want voorkomen is beter dan genezen.

LOSLATEN

Een bedrijf overnemen en een bedrijf loslaten zijn twee kanten van dezelfde medaille. Voor beide generaties is het vaak hard werken. Tijdens dit proces, dat soms jaren duurt, is het goed om stil te staan bij de vraag; wat neem je over, wat moet je loslaten? Zijn dat het bedrijf, de grond en de bedrijfsgebouwen? Het vee dat met passie en zorg is gefokt? Of is het ook de mooie plek om te wonen? Horen toeleveranciers, afnemers en adviseurs daar ook bij? En de plaats in de regionale gemeenschap, bijvoorbeeld als sponsor van de plaatselijke muziekvereniging of voetbalclub, wordt die ook overgenomen?

Vaak wordt het proces van bedrijfsopvolging versmald door financieel-economische zaken. Tot zaken, die door de accountant in het maatschapscontract worden geregeld. Maar het gaat over veel meer en het is goed om daar samen over te praten, eventueel onder begeleiding van een coach. Wat neem je wel of niet over? Wat moet je wel of niet loslaten? Sommige ontwikkelingspsychologen beweren dat je in verschillende fases van je leven verschillende opdrachten hebt. Dat geldt wellicht ook voor boeren en tuinders. Misschien is het zelfs wel een Bijbelse manier van denken en werken. Er is een tijd om een bedrijf over te nemen en er is een tijd om het familiebedrijf los te laten. Er is een tijd om van anderen te leren en er is een tijd om anderen te inspireren. Er is een tijd van nemen en er is een tijd van geven.

HANDEN

Iedere situatie is uniek. Soms moeten er pijnlijke dingen worden gezegd of pijnlijke besluiten worden genomen. Vaak merken we dat open gesprekken veel goed doen. Als iedereen kan zeggen wat hij of zij denkt en voelt, en er goed naar elkaar wordt geluisterd, zijn er vaak al belangrijke stappen gezet.

Het mooie van pastorale coaching is volgens ons dat je vanuit christelijke betrokkenheid een korte of langere tijd met mensen meeloopt. Soms kom je heel verdrietige dingen tegen en soms zijn je handen ook te kort. Als het gepast is, vraag je aan het einde van het gesprek of je mag bidden. Bidden is een mooie manier om de problemen samen van je af te praten. En te beseffen dat jouw verantwoordelijkheid als pastorale coach ook begrensd is. Zowel naar de hulpvrager toe als naar God. Gods Geest werkt en soms heeft Hij wat tijd nodig om wat krom is weer recht te krijgen.

Pastorale Agrarische Coaching

CCA ondersteunt agrariërs door middel van Pastorale Agrarische Coaching bij problemen rond bedrijfsopvolging of bedrijfsbeëindiging,

bij zorgen rondom persoonlijke (psychologische) omstandigheden of financiën, en bij vragen over samenwerkingsvormen (VOF, maatschap).

Neem voor een persoonlijk gesprek of advies voor anderen 24/7 contact op met Jan den Boer, M: 06-20790099 of E: j.w.den.boer@kpnplanet.nl.

Voor meer informatie zie ook de website: www.cca-nederland.nl

COLUMN

Rentmeesterschap: een vorm van naastenliefde

Als ik met medechristenen een discussie heb over klimaatverandering, komt het nogal eens aan bod of dit fenomeen wel bestaat en als het bestaat, hoeveel aandacht hieraan moet worden besteed. Heeft de mens invloed op klimaatverandering? Waarom moeten we zoveel bezig zijn met de schepping? Waarom niet meer focus op Gods evenbeeld: de mens?

Dit laatste vind ik een interessant punt. Gods schepping en de mens zijn volgens mij onlosmakelijk met elkaar verbonden. Dit blijkt onder andere uit Romeinen 8:19-23, waarin wordt beschreven dat de zonde niet alleen effect heeft op de mens, maar ook op de schepping. Ons gedrag heeft invloed op de (stoffelijke) wereld om ons heen en doordat wij in de schepping leven, kunnen wij deze invloed ervaren. Laat ik de boskap als voorbeeld nemen. Wat is, los van kwesties over de biodiversiteit en broeikasgassen, de impact van boskap op de medemens? Door boskap houden de boomwortels de bodem niet meer vast, waardoor aardverschuivingen kunnen ontstaan. Hierdoor kunnen hele dorpen worden verwoest en weggevaagd, met alle gevolgen van dien.

Of een simpel voorbeeld dichtbij huis: we kunnen discussiëren of fossiele brandstoffen slecht zijn voor het milieu, maar astmatische mensen kunnen direct last hebben van de fijnstofuitstoot in gebieden met (veel) uitstoot. En dan hebben we het nog niet eens over de drinkwatervervuiling in derdewereldlanden door lekkages van oliepijpleidingen. Toch is het voor ons tegenwoordig bijna onvermijdelijk om gebruik te maken van fossiele brandstoffen en lijkt het soms onmogelijk om te leven zonder (in)direct onze naasten te benadelen.

Maar ondanks dat dit onmogelijk lijkt, vind ik dat we onze ogen hiervoor niet moeten sluiten. Met voorgenoemde voorbeelden probeer ik te zeggen dat in de discussie over milieuvraagstukken óók het ethische vraagstuk belicht moet worden. We hebben van Jezus de opdracht gekregen onze naasten lief te hebben, dus kunnen wij in de klimaatdiscussie niet doen alsof de invloed van ons gedrag op het milieu ons niet interesseert. Het lijkt soms of we in de discussie moeten kiezen: de mens óf de schepping. Echter, het is niet de mens óf de schepping, maar de mens én de schepping.

Jochem

Jochem Noordermeer (1997) is zoon van een biologische akkerbouwer in Middenmeer. Hij studeerde af als student tuin- en akkerbouw en werkt samen met zijn vader in de maatschap.

BETOOG

DE TIEN GEBODEN GROEN GELEZEN

In de Tien Geboden staan zinvolle handreikingen om zorgvuldig om te gaan met de grootste gave van de Schepper: zijn schepping. Hoe onderhouden we zijn prachtige geschenk aan de mensheid? Op weg naar het goede leven moeten we ze 'groen' lezen.

Tekst: Govert Buijs.

Eind mei mocht ik spreken op de manifestatie GroenGelovig, georganiseerd door een platform van mensen en organisaties die juist in het christelijk geloof een oproep zien om duurzaam om te gaan met de aarde, als schepping van God. Het thema van GroenGelovig luidde 'Aarden', wortelen, 'being rooted'. Het tegenovergestelde van 'aarden' is 'vliegen'. Vliegen is in zekere zin symbool geworden voor de moderne westerse cultuur. Hoger, hoger, hoger, verder, verder, meer, meer, meer - dat lijkt de drijfkracht van het moderne Westen. Maar om duurzaam om te gaan met de aarde, is een andere economie nodig. Al mijmerend over het thema begon ik de Tien Geboden eens langs te lopen, met de vraag wat zij te zeggen hebben over de vergroening van de economie. De Tien Geboden blijken verrassend actuele richtingwijzers naar het goede groene leven. Hieronder het resultaat, waarbij ik ze in omgekeerde volgorde presenteer, de moeilijkste (volgens Paulus) eerst dus. Ik lees daarbij het 'Gij zult!' met het accent van een belofte: 'Als het leven goed is, dan zul je...'

TIEN

... niet begeren. Dat lijkt al direct de kern van de huidige economische en ecologische problematiek. De aarde geeft genoeg voor ieders behoeften, maar niet voor ieders begeerten, sprak Gandhi eens.

NEGEN

... geen vals getuigenis spreken. We hebben als mensen van de goede God intelligentie gekregen en daarmee een besef van waarheid. En een belangrijke manier (zeker niet de enige!) om waarheid

te vinden, is wetenschap. Daarom: heb respect voor wetenschappelijke inzichten. Feiten serieus nemen en dus niet meedoen aan de verspreiding van nepnieuws of klimaatontkenningverhalen.

ACHT

... niet stelen van elkaar. De ontwikkeling naar een duurzame economie zal ook rechtvaardig moeten zijn. Duurzaamheid mag geen privilege van de rijken worden, die lekker met hun dure Tesla mogen komen waar Jan-met-de-Diesel uitgebannen wordt. Ook wereldwijd: Zuidelijke landen en arme stadswijken mogen niet de vuilnisbelt van de Noordelijke consumptiesamenleving worden.

ZEVEN

... bouw en onderhoud je betekenisvolle relaties. De man-vrouwrelatie waarin mensen elkaar zowel 'tegenover' als 'hulp' gegeven zijn, staat symbool voor alle menselijke relaties. Bij de vergroening van de economie hebben we heel verschillende perspectieven en een grote variatie van creativiteit hard nodig: van arm én rijk, van wit én zwart, van Noord én Zuid, hoogopgeleid en praktisch opgeleid.

ZES

... niet doden. Oftewel: respect, eerbied voor het leven. Ja, dat kan ongeboren mensenlevens zijn, maar ook zeehonden

die doodgeknuddeld worden, biodiversiteit die bedreigd wordt, bomen die verstikken, en vogels die geen ruimte meer hebben.

VIJF

... je je vader en je moeder eren. Als het leven goed is, zijn ook de relaties tussen generaties op orde. Vaders en moeders, ooit zelf kinderen, dienen zich eerbiedwaardig te gedragen, en niet alles in één generatie op te maken. Jongeren kunnen dankbaar aanvaarden wat ze krijgen en daar ook weer zo mee omgaan dat hun kinderen verder kunnen. Zo ontstaat een keten van zorgvuldige overdracht en leven we allemaal lang.

VIJF

... regelmatig rust, pauze en sabbat houden. Je moet van ophouden weten en jezelf, de mensen om je heen, de dieren, ja, de hele aarde rust en hersteltijd gunnen. Geen 24-uurseconomie die alles en iedereen opjaagt en uitput. Neem rust, geef rust.

DRIE

... de naam van de Eeuwige, jouw God, niet besmeuren. Jouw reputatie straalt af op de God die je zegt te dienen. Als je beweert God te dienen, maar jouw daden kloppen daar helemaal niet mee, besmeur je zijn Naam. Wie gelooft in een

Schepper, maar niet zorgt voor de schepping, is ongeloofwaardig.

TWEE

... geen afgoden dienen. Het lijkt er vaak op dat we van onze economie een soort religie gemaakt hebben. We consumeren van wieg tot graf en hoe langer hoe meer ligt onze identiteit in onze materie. En wat gebeurt er als je afgoden dient? Dan word je er slaaf van.

EEN

... geen andere goden hebben. Dit gaat niet over 'kijk mij eens de ware god hebben en jullie lekker niet', maar om toewijding. Bevrijd van de verslaving aan afgoden - imago, rijkdom, macht, vitaliteit - ben je vrij om de Schepper te dienen. Dat betekent dat je liefhebt, wat de Schepper liefheeft, mede zorgt voor waar Hij voor zorgt, zorgdraagt voor de bloei van heel de schepping.

Prof. dr. Govert Buijs is bijzonder hoogleraar politieke filosofie en levensbeschouwing aan de faculteit der wijsbegeerte, Vrije Universiteit Amsterdam.

Ook bezet hij de Goldschmeding-onderzoeksleerstoel "economie en samenleving".

meer dan
alleen oogsten

DOUBLE HARVEST

Stichting Double Harvest - Bankrek. NL97 RABO 0385 543 433 - info: Gert van Putten 06 53201844

www.doubleharvest.nl

**Specialist in het verwijderen
van binnen en buitenasbest**

Tevens leveren en monteren
wij uw nieuwe dak.

Barneveld – Tel. 0342-420540 – info@boonasbest.nl

Ribesstraat 5
Edeveen
T 0318-571155
E orders@ejbos.nl

www.ejbos.nl

Het Anker' bv
kuikenbroederij en pluimveebedrijf

*Het adres voor duurzame en
biologische jonge hennen*

BOVANS BROWN

*veel courante eieren
uitstekend nestgedrag
donkere schaalkleur
goede leefbaarheid
ook geschikt voor vrije uitloop*

ISABROWN

*hoge kilogramproductie p.o.h.
prettig gedrag in volière
goede leefbaarheid
robuust*

*robuust
goede leefbaarheid
veel courante eieren
uitstekend nestgedrag
ook geschikt voor vrije uitloop*

DEKALB WHITE

Ochten
Telefoon: 0344-641349
Website: www.hetankerbv.nl
E-mail: administratie@hetankerbv.nl